

resztül, megnemesítve és megacé-
dozva a népesség nagy tömegeit...“
Ez Hans Fallada új arca. (Pap
Gabor)

**DALLOS SANDOR: AZ EMBER
NYOMÁBAN.** (Dante ki-
adás). Dallos Sándor lebilincselő ön-
életrajzában a világ nem vízszintes
távolságaiban, hanem függőleges
mélységeiben tárul fel. Az ember
nyomában elindult vándor leszáll az
emberi szenvedélyek és szenvedések
medrébe és fenékgig irtja ki a kaland-
osan keserű élmények poharát.
Ahogy mások vonatra, hajóra ül-
nek és látcsóvel fényképezőgéppel
vágynak neki távoli földrészeknek s
óriásgözsöken érkeznek meg Cey-
lonba, Sziámba, vagy teveháton
himbálódnak végig a Szahara és
Tibet homoksivatagjain és köreng-
tegein: úgy jött fel Pestre, vagy ta-
lán még inkább — úgy szállt alá
Budapest társadalmi rétegeinek leg-
alsóbb, legsötétebb tárnáiba az ön-
életrajz cselekvő hőse. Dallos Sán-
dor, a mohó és csillapíthatatlanul
szomjas világgjáró a világ haránt-
metszete helyett inkább a kereszt-
metszetét választotta, nem szél-
től-hosszában kutatja végig a föl-
det, hanem vertikálisan ereszkedik
le a társadalom rétegein keresztül,
amíg csak el nem jut az emberi
nyomor és megaláztatás mélypont-
jához. S ha mások csak képzelet-
ben szövik regényeik történetét:
Dallos Sándor elejétől végig megél-
te ezt a cselekményt. Véres verej-
téke tapad fejezeteinek minden
mozzanatához. De nem a szorgos-
kodó hangyatermeszettek véres ve-
rejtéke, sokkal inkább a rémületé,
a megrendült, döbbenetes rácsodál-
kozásé. Szószertintibb értelemben
még a nagy francia realisták sem
jártak a személyes érzéstapasztala-
tok és érzetbenvomások végére.
Nincs is nyoma ebben a könyvben
a szokványos visszapillantásoknak,
amelyek rendszerint elszigeteltek,
töredékesek s amelyeknek hézagait
a szerző utólagosan áthidaló képzelet-
ereje tölti ki. Bár „világosan“ meg-
állapítható a pont, ahol Dallos Sán-

dor feljegyzett emlékeihez nyul,
vagyis ahol pusztá visszaemlékezé-
sek után már biztos jegyzetekből
kezdhet meríteni, ez a különbség
legfeljebb az ábrázolás módját teszi
tárgyasabbá, ezáltal csupán ой
részletmegfigyelések vétetnek fi-
gyelembe, amelyekről egyébként bi-
zonyára megfeledezett volna s
amelyek éppen csak az elraktáro-
zott ötlet patinájával ugranak elő.
Ez mégsem lényeges, mert nem
bontja meg a könyv egységes alap-
hangulatát, nem szakítja meg az
átéltségnek mindvégig összefüggő
fonalát. Ember baktat, vágat és
vánszorog az ember nyomában. S
ez a másik ember is csak — önön-
maga.

A szerző lényegesen különbözik
mindazoktól az önletrajzi adatai-
kat feldolgozó íróktól, akik minden
hájjal megkent irodalmár létükre
teszik meg ezt az állítólag sajátma-
gukhoz vezető utat és ennek az ut-
nak minden kanyarulatánál soha ki
nem hagyó benső fenntartással csu-
pán a színes, jó téma után szimato-
znak. Ezek légmentesen elzárt bu-
váröltönyben, kiadósan megtöltött
őzontartállyal szállnak alá a társa-
dalmi nyomor és szenny fenekére s
ugyanolyan éristetlenül tiszta kézzel
kerülnek felszínre, mint ahogy alá-
merültek. Ismét felszínrekerülvén,
némi undorral bár, de a gazdag lelet
jutalmazó tudatában dobják félre a
még mocskos gummikeztyűt... Dallos
Sándor nem ilyenformán marad
tiszta. Őbenne nincs meg az önma-
gukkal, fizikai és szellemi erejükkel
gazdaságosan takarékoskodók óva-
tos önmegtartóztatása. Dallos Sán-
dor odadobta magát az élet vadvi-
zeinek és csakis azért maradt tisz-
ta, mert belül is az és a szennylé
lecsurgott róla.

*

Könyvének első harmadában Rou-
sseau önkínzóan töredelmes, sze-
mérmen tül vallomásait juttatja
eszünkbe az önmagát megvédő,
ostorozó szerző.

Francia írók különben is valaho-
gyan másként rántják le botlásaik-
ról, bűnelkről a leplet, mint például

a németek. Van bennük valami flagelláns ösztön és az önvád korbácsütései alatt csupasz testtel a nyilvánosság előtt vezeklő — mily kéjborzadályos gyötrellemmel vezeklő! — indulat. Efféle önlemezteletlenítésben a francia pesszimizmus tombolja ki eredendő keserűségét: „Ime az ember! Apró gyarlóságok és óriási gyengék undorító és mégis szánalmat ébresztő vegyülete!” Német író sokkal inkább szépíteni akarja jellemvonásait, optimizmusa arra készíti, hogy követésre méltó és bizonyára követésre találó eszményi mintaképpé faragja ki jobbik hasonmását.

Atya nehéz halódását és elhunytát tanfilmszerű adathúséggal kivetítő fejezetében szörnnyű pellengért állít magának Dallos Sándor. Gyötrelmes szemrehányásokkal bünteti magát, nem bocsájthatja meg, hogy a kinjai között összeroppanó öregemberrel szemben nem tudott vigasztaló, bánatkönnyítő, örömszerző fiúvá enyhülni. — Megkapó a nyomasztó hangulatoknak ez az ékes szólása, ez a könyörtelen megértés és megértő könyörtelenség, amely csak Ady Endre szerelmi pesszimizmusában találja párját az új magyar irodalomban. De harag és szégyen között felhozott mentőérveivel el is távolodik Dallos Sándor az „Emile” írójától és az alázatosan töredelmes nagy oroszokhoz kerül közelebb azáltal, hogy naivabban ezenved. Nincs nála semmi hatásvacászó, ledéren ájtatos szemforgatás, mint azokról, akik titokban élvezik olvasójuk elszörnnyűlködését és kajánul izgatják, bizsergetik képzeletét. Az orosz írókban gyermeki gátlástalansággal, hangosan sir a megbánás és — a megtisztulás vágya. Ők nem az öncélú őszinteségért vetköztetik le enjük minden rosszaságát, hanem a feloldás és végső megbocsájtás miatt. Vallomásuk nem önvád, hanem panasz, akárcsak a gyermeké, amikor elgügyögi csinyjeit és ezáltal felszabadul lelkinyomása alól.

A könyv terjedelmesebb második részében Budapest elesettjei vonulnak fel: a háború utáni Népliget

fillérekért mindenre kész tizennégy-éves prostituáltjai, a Rákóczi-tér sajátos törvényeik szerint szervekedő munkanélküliei, Ujpest és Angyalföld kitaszítottjai, nyomorékjai, árnyai, Dallos Sándor dicsőretére válik, hogy egyformán kerül el ennek a témakörnek mindkét főveszélyét, egyfelől a vezércikkkel kardos módját, másfelől a riportszerűséget. Nem hangoskodik, nem méltatlankodik embereiért, de nem is festi le őket csupán kívülről, hanem épp abban állítja őket elének, amiben a legjobbak, legszebbek, legemberibbek: az álmaikban, vágyódásaikban.

Álmaikban mutatja meg az embert Dallos Sándor, mint ahogy maga is gomolygó mély álomban jár az ember nyomában. Önmagát keresve, észrevétlenül sodródik a legbusabb emberek, a legszomorubb társadalmi osztály örvénylő forgatagában, fel-alá vetődik az ár sötét hullámaival. (Jemnitz Sándor)

HALÁSZ MIKLÓS: CSEHSZLOVÁKIA 1918-1938. (Századunk kiadása, Budapest, 1938.) Amikor e könyv íródott, a közép-európai helyzet és Csehszlovákia belügyi viszonyai már sejtették, hogy a húsz éves Köztársaság súlyos válságba került és a régi keretek között tovább nem tartható fenn. Mikor a könyv napvilágot látott, a müncheni döntés folytán már lényeges területeket csatoltak el az u. n. történelmi országrészek testéből. Röviddel utána sor került Szlovenszko és Kárpátalja nagy részének elcsatolására is. Az események elsodró erejét azután már nem lehetett feltartóztatni. Néhány hónap alatt Csonka-Csehszlovákia is szétbomlott és régi formájában megszűnt létezni.

Halász Miklós könyvében felsorolja azokat a belső ellenmondásokat, melyek a Csehszlovák Köztársaságot létrehozták s amelyek az elmúlt húsz évben létét meghatározták. Az állam sorsát és fejlődésének útját belső és külső vonatkozásaiban szigorú tárgyilagossággal